

ІНДЕКС ПРОЗОРОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Індекс прозорості енергетики розроблено з метою кількісного оцінювання рівня доступності та якості інформації в енергетичному секторі України шляхом здійснення багатовимірного аналізу прозорості за окремими індикаторами, категоріями, критеріями і ринками, діагностики прогалів та відстеження прогресу.

Головною особливістю Індексу-2022 є його розроблення під час воєнного стану (ВС) в Україні. Запровадження правового режиму ВС спричинило відчутне обмеження публічності інформації та даних в країні з міркувань забезпечення національної безпеки. Також через війну були частково втрачені можливості для повноцінного збору, систематизації та публікації розпорядниками інформативних показників внаслідок виникнення низки обмежень. Одним з першорядних завдань воєнного випуску Індексу є аналіз впливу війни і режиму ВС на ступінь об'єктивності відображення інформаційної відкритості енергетичного сектору.

Індекс-2022 охоплює комплекс з 228 індикаторів, об'єднаних у 8 категорій [1] і базованих на конкретних нормативних вимогах та кращих світових практиках. Індекс доповнений новими індикаторами, сформованими на основі положень Clean Energy Package – поточних рамкових правил для енергоринків у ЄС. Зокрема, були додані індикатори з енергетичної безпеки та надійності постачання, ціноутворення, захисту споживачів, ефективності державного енергоменеджменту тощо. Також були оновлені зміст і підстави всіх індикаторів Індексу на основі сучасного законодавства ЄС, кращих європейських й світових практик розкриття інформації та звітування. Оцінювання Індексу є результатом опрацювання даних з відкритих джерел щодо функціонування енергетичного сектору по всіх ланках ланцюга «від виробника до споживача».

Остаточна оцінка енергетичного сектору в 2022 році склала 39 балів із 100 можливих і виявилась найнижчою за останні п'ять років (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка індексу прозорості енергетики за останні п'ять років

Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Індекс прозорості	43	48	58	63	39

Видно, що війна та запровадження режиму ВС в Україні спричинили стрімке падіння інформаційної відкритості енергетичного сектору – показник упав на 24 пункти (або -38,1%) порівняно з результатом оцінювання 2021 року і за шкалою Індексу опустився до зони «неприйнятної» прозорості. При цьому, кількість "чорних скриньок" в енергетиці зросла більш ніж удвічі – із 16% до 34%. Отже, більш ніж за третину індикаторів інформація є закритою або повністю відсутньою.

За результатами аналізу виокремлено три ключові фактори втрати прозорості:

- 1) директивна заборона оприлюднювати дані;
- 2) ініціативне рішення розпорядників даних чи суб'єктів звітування обмежити обсяг публічних даних або припинити їхню публікацію під час ВС;
- 3) «туман» війни.

Перші два фактори мають законодавчу природу і викликані відповідними змінами до законодавства та регулювання, через які держава заборонила публікувати конкретні дані або дозволила обмежити їх оприлюднення. Третій фактор має синтетичний характер, що прямо не пов'язаний із законодавчими змінами. Він об'єднує сукупність дестабілізуючих зрушень, викликаних війною, які спричинили втрату спроможності розпорядників даних (органів влади, суб'єктів господарювання тощо) оприлюднювати інформацію.

Оцінювання виявило, що по 75-ти із 228-ми індикаторів Індексу-2022 було застосоване законодавче обмеження публічності. Зокрема, по 27-ми індикаторам (11,8%) – директивна заборона, а по 48-ми (21,1%) – ініціативне рішення розпорядників. У падінні загального рівня прозорості сектору

на 24 пункти ці два чинники відіграли визначальну роль – обумовили її зменшення на 18 пунктів, тобто 75% регресу.

Вплив множини інших факторів («туман» війни) спричинив скорочення прозорості на 6 пунктів, або 25%. Отже, ключовим елементом відновлення інформаційної відкритості енергетичного сектору по завершенню і навіть під час дії режиму ВС буде саме законодавчий і регуляторний фактори.

Внаслідок закриття даних під час ВС оцінка прозорості енергетики скоротилася за всіма 8-ма категоріями Індексу. Найменше падіння (-10 пунктів) спостерігалось у категорії «Політика», а найбільше (-37 пунктів) – «Баланси». У решті категорій [1] зниження також було значним і коливалось у межах 20...29 пунктів. У результаті всі категорії опинилися в двох нижніх зонах із найгіршою прозорістю за шкалою Індексу: 3 категорії – у зоні «недостатньої» та 5 – «неприйнятною» прозорості. Також інформаційна відкритість знизилася за 22-ма із 24-х підкатегорій Індексу і лише у двох – залишилася на минулорічному рівні.

Індекс оцінює прозорість в розрізі п'яти енергетичних ринків та крос-секторальних питань. Після поступового кількарічного покращення, обумовленого, головним чином, розвитком нормативно-правової бази та ступенем регулювання, інформаційна відкритість енергетичних ринків в умовах війни продемонструвала значний регрес, спричинений тими ж факторами (табл. 2). Зокрема, серед 75-ти індикаторів, по яких відбулося законодавче обмеження публічності, 52 індикатори (або 69%) мають секторальний характер. В результаті, ринки електричної та теплової енергії, природного газу, які за результатами оцінювання у 2021 році мали кращі стартові позиції, потрапили у зону «недостатньої» прозорості, а нафти й рідкого палива та енергетичного вугілля – у зону «неприйнятною» прозорості.

Таблиця 2 – Оцінки Індексу прозорості за енергетичними ринками

Енергетичні ринки	Електрична енергія	Природний газ	Нафта й рідке паливо	Енергетичне вугілля	Теплова енергія
Секторальні індекси-2022	41	47	14	26	43
Регрес до Індексу-2021	-33	-25	-9	-34	-26

Висновки. У процесі повоєнної відбудови економіки України особливу роль відіграватиме прозорість енергетичного сектору, яка визначатиме рівень залучення інвестицій і новітніх технологій, якість моніторингу та регулювання енергетичних ринків, ефективність енергоменеджменту та реалізації енергетичної політики, енергетичну безпеку та набуття Україною членства в ЄС і НАТО.

Список використаних джерел:

1. Індекс прозорості енергетики - 2022. Аналітичний продукт ГО "DiXi Group", 2023. – 31 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://index.ua-energy.org/assets/files/dixi_index_2022_final.pdf.